

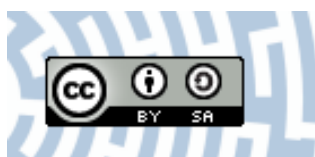

**You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Kuriozalny tekst literacki, czyli aliteracja po raz drugi : porównanie polskiego przekładu z czeskim oryginałem

Author: Lubomír Hampl

Citation style: Hampl Lubomír. (2020). Kuriozalny tekst literacki, czyli aliteracja po raz drugi : porównanie polskiego przekładu z czeskim oryginałem. W: J. Lubocha-Kruglik, O. Małyś, G. Wilk (red.), "Przestrzenie przekładu. T. 4" (S. 223-240). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

Lubomír Hampl

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Kuriozalny tekst literacki, czyli aliteracja po raz drugi – porównanie polskiego przekładu z czeskim oryginałem

1. Założenia tłumacza i wprowadzenie do problematyki przekładu aliteracyjnego

Przedmiotem niniejszej analizy będzie kontynuacja pierwszego opowiadania kabaretowego nazwanego w wersji czeskojęzycznej *Poprvé*, które przetłumaczone zostało na język polski jako *Pierwsze pchnięcie*. Prezentowane drugie opowiadanie zostało nazwane w wersji oryginalnej *Podruhé* – i przybrało polskojęzyczną nazwę *Ponowne perypetie*. Chodzi o szeroko pojęty tekst użytkowy, którego chętnie słucha (radio) i ogląda (telewizja) wielu obywateli Republiki Czeskiej. Zaliczany jest do kategorii programów kabaretowo-rozrywkowych i znany pod nazwą *Na stojáka*. Jego odcinki wyświetlane są na kodowanym kanale telewizyjnym HBO. Są jednak również dostępne w Internecie¹. Na potrzeby niniejszego artykułu został wybrany niełatwy do tłumaczenia tekst (z języka czeskiego na język polski), ponieważ już niebawem przekonamy się, że każde słowo w oryginalnej, tj. czeskojęzycznej, wersji rozpoczyna się nieprototypowo, czyli od tej samej litery. Chodzi o literę „p”, która jest z punktu

---

¹ Por. <http://www.videohumor.cz/video/943/na-stojaka-hbo-milos-knor/podruhe/> [dostęp: 28.12.2018] – jest to tekst, który został przetłumaczony na język polski i poddany analizie. Opowiada Miloš Knor – znany czeski moderator, komik i scenarzysta.

widzenia fonetyki (systemu fonetyczno-fonologicznego) spółgłoską bezdźwięczną, twardą², dwuwargową, zwarto-wybuchową³, ustną.

Dążność do wydobycia walorów estetycznych warstwy brzmieniowej tekstu może przybrać – jak konstatują niektórzy badacze⁴ – różne postacie, mogą przejawić się one w zróżnicowanych zabiegach stylistycznych, które w stylistyce⁵ rozmaicie nazywano, ale które mają jedną wspólną nazwę – eufonia – na oznaczenie ‘przyjemnego brzmienia’, ‘harmonijnego brzmienia głosek w wyrazie’, ‘harmonijnego doboru dźwięków w tekście’. Eufonia⁶ jest więc nazwą zbiorczą dla wszystkich typów organizacji naddanej tekstu w warstwie brzmieniowej. Wykorzystuje ona – na co zwracają uwagę autorzy NASCS⁷ – dźwiękową jakość głosek, na przykład w języku poezji.

Zaobserwowane środki językowe pełnią w języku artystycznym specjalną funkcję, ponieważ nadają one ostateczny kształt tekstowi literackiemu. Spróbujmy stanąć przed niełatwym wyzwaniem i zastanowić się nad problematyką dotyczącą skomplikowanych tekstów aliteracyjnych. Interesuje nas, czy uda się tłumaczowi dokonać przekładu, w którym będą uwzględnione, a zarazem i zrealizowane istotne elementy dotyczące tekstu tłumaczenia, szczególnie pod względem językowym (gramatycznym, stylistycznym, symbolicznym, semantycznym i pragmatycznym), będące przedmiotem procesu translacyjnego. Na potrzeby naszych rozważań kierujemy się dewizą Wittgensteinowską: „granice mojego języka są granicami mojego świata”⁸. Innymi słowy, oznacza

² Z punktu widzenia ortografii, interesująca nas litera „p” w języku czeskim jest obojętna, por. H. REMEDIOSOVÁ, E. ČECHOVÁ: *Chcete mluvit česky, díl 1*. Liberec 2005, s. 9–10; M. SOCHROVÁ: *Český jazyk v kostce*. Havlíčkův Brod 1999, s. 16–17; *Pravidla českého pravopisu*. Praha 1999, s. 11–20. Ze względu na pisownię analizowanej spółgłoski „p” – jak zaznaczają J. SIATKOWSKI, M. BASAJ: *Česko-polský slovník*. Praha–Warszawa 1991, s. 1082 – zalicza się ją do „dwufunkcyjnych”. Podział ten stosowany jest również w odniesieniu do tematów fleksyjnych.

³ Spółgłoski zwarto-wybuchowe to ustne głoski wymawiane w ten sposób, że po całkowitej blokadzie przepływu powietrza następuje jego gwałtowne uwolnienie, czyli tzw. wybuch (eksplozja) por. [p] i [p̥], por. M. DERWOJEDOWA, H. KARAŚ, D. KOPCZYŃSKA: *Język polski – kompendium*. Warszawa 2005, s. 68; H. DALEWSKA-GREŃ: *Języki słowiańskie*. Warszawa 2002.

⁴ E. MIODOŃSKA-BROOKES, A. KULAWIK, M. TATARA: *Zarys poetyki*. Warszawa 1978, s. 258.

⁵ J. CHLOUPEK, M. ČECHOVÁ, M. KRČMOVÁ, E. MINÁŘOVÁ: *Stylistika češtiny*. Praha 1991.

⁶ W artykule (por. Z. KUFNEROVÁ: *Eufonie jako překladatelský problém*. V: *Čeština a překládání*. Red. Z. KUFNEROVÁ, M. POLÁČKOVÁ, J. POVEJŠIL, Z. SKOUMALOVÁ, V. STRAKOVÁ. Jinočany 2009, s. 128–129) autorka wyraźnie zaznacza, że nadmieniona eufonia, przez którą w poezji rozumie się np. estetyczne wykorzystywanie organizacji materiału dźwiękowego, należy bez wątpienia do najtrudniejszych elementów tłumaczenia.

⁷ J. KRAUS a kol.: *Nový akademický slovník cizích slov A–Ž*. Praha 2007, s. 220.

⁸ Będą również uwzględnione główne założenia czesko-polskiej komparatystycznej strategii językoznawczej i przekładoznawczej, por.: E. LOTKO: *Čeština a polština v překladatelské a tlumočnické praxi*. Ostrava 1986; IDEM: *Synchronní konfrontace češtiny a polštiny (soubor statí)*. Olomouc 1997; J. DAMBORSKÝ: *Studia porównawcze nad słownictwem i frazeologią polską i czeską*. Warszawa 1977; T.Z. ORŁOŚ: *Czesko-polski słownik zdradliwych wy-*

to, że tłumacz będzie w stanie (po głębokim przemyśleniu) sporządzić taki przekład, w którym zostanie zachowana również **aliteracja**⁹, najlepiej „pełna”, czyli „kompletnie kompleksowa” jej forma wyrażająca zamierzony efekt artystyczny.

Mamy na myśli tzw. **tautogram**, czyli maksymalną aliterację, gdzie każdy wyraz zaczyna się od tej samej litery // głoski¹⁰. Wspomniane tautogramy z inicjalną literą „p” lub inną mają bogatą tradycję i były już przedmiotem badań nad twórczością polskiego i rosyjskiego kabaretu. Jak zaznacza Tadeusz Szczerbowski, pełnią one w kabarecie funkcje satyryczne, mogą jednak mieć także zabarwienie żartobliwe bądź też stanowić popisowy wyczyn pomysłowości literackiej¹¹. Jeżeli więc chodzi o wspomniane odzwierciedlenie pełnej wersji aliteracyjnej, to dokonany polskojęzyczny przekład musiałby spełniać określone wymogi z punktu widzenia ustalonej proporcjonalności. Każde słowo w tekście musiałoby naturalnie zaczynać się tą samą literą, w naszym wypadku literą „p” (to jest warunek bezwzględnie konieczny)! Musiałaby być zachowana dobra zrozumiałość tłumaczonego tekstu, a poprawność językowa przekładanych jednostek leksykalnych powinna zdecydowanie odpowiadać obowiązującej konwencji i uzusowi polskojęzycznemu. Liczba zdań musiałaby być również jednakowa. Natomiast liczba słów w przekładanym tekście powinna być w dużym stopniu zbliżona do liczby słów, jaka prezentowana jest w tekście oryginału (różnica nie powinna przekraczać 5%¹²). Jeżeli takie

---

razów i pułapek frazeologicznych. Kraków 2003; EADEM: *Czesko-polska pozorna ekwiwalencja językowa*. Kraków 2004; EADEM: *Velký česko-polský frazeologický slovník*. Kraków 2009; E. MRHAČOVÁ: *Parémie se zooapelativem jako základním slovem v češtině a polštině*. V: *Parémie národů slovanských*. Red. J. RACLAVSKÁ. Ostrava 2003, s. 107–115; E. MRHAČOVÁ: *Česko-polské jazykovědné studie*. Racibórz 2013.

⁹ Por. łac. *ad litteram* ‘do głoski’ lub nowołaciński *alliteratio* pochodzący z łac. *ad- i littera*, tj. czes. ‘*písmeno*’ pol. ‘litera’ (ČES 2001, s. 50). **Aliteracja** – to więc ‘powtórzenie jednakowych liter, głosek, sylab lub zespołów głoskowych na początku wyrazów sąsiadujących z sobą w tekście albo zajmujących analogiczne pozycje w wersji bądź zdaniu, względnie całym tekście’ (co akurat dotyczy naszego rozpatrywanego tekstu z zakresu pomysłowego przekładu), por.: V. PECH: *Velký slovník cizích slov, rčení a zkratek v psané a mluvené češtině ze všech oborů lidského vědomí a konání*. Praha 1948, s. 23; J. KRAUS a kol.: *Nový akademický...*, s. 41; SSČ 2005, s. 18; J. REJZEK: *Český etymologický slovník*. Voznice 2001, s. 50; STL 1988, s. 25; R. HANDKE: *Poetyka dzieła literackiego*. Warszawa 2008, s. 202; S. ČMEJRKOVÁ: *Reklama v češtině*. Praha 2000, s. 59; E. SVĚTLÍK: *Půvab poetiky – průvodce pravidly poezie*. Praha 2009, s. 26.

¹⁰ E. SVĚTLÍK: *Půvab poetiky...*, s. 27; J. KRAUS a kol.: *Nový akademický...*, s. 787; W. KOPALIŃSKI: *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem*. Warszawa 2000, s. 496. Chodzi o sekwencję, gdzie wszystkie elementy aliterują z sobą.

¹¹ T. SZCZERBOWSKI: *O grach językowych w tekstach polskiego i rosyjskiego kabaretu lat osiemdziesiątych*. Kraków 1994, s. 77.

¹² Taką granicę sobie pierwotnie wyznaczyliśmy, lecz będziemy dążyć do stanu, który będzie oscylował w granicy bliskości zera procent [0%].

warunki zostaną spełnione¹³, będzie to wskazywało na to, że został osiągnięty „sukces” dotyczący „pełnego” przekładu aliteracyjnego, co jest n a d r z ę d n y m c e l e m tego tłumaczenia, które jest, jak wiadomo, skupione wokół opowiadania tekstu kabaretowego.

2. Czeski tekst aliteracyjny

Najpierw wypadaloby wyjściowy tekst czeski (włącznie z tytułem), z którego następnie będzie dokonywany polskojęzyczny przekład, zaprezentować, by się bliżej zapoznać nie tylko z jego strukturą, ale i wykorzystaną leksyką.

Podruhé

Petr prorokoval **precizně**, **Pavla** později porodila **Patrika**. **Pětikilový** pořádek **Patrik** potřebuje přebalovat, přenášet, pochovat, prostě pořád potřebuje pozornost. **Petr** prodal přepychové podkroví, přidal pěknou porci půjček, pak pořídil prostorný pětipokoják. **Potřebovali** peníze. **Proto Pét'a** praštil práci popeláře, pak přijal práci pražského policisty. **Pitomec**. **Pátek** podvečer, **Petr** předstírá podřimování, přitom potají pozoruje Pavlu. **Po** porodu pěkně přibrala. **Příšerně** protažená podlouhlá prsa plandají přes pětadvacetipalcovou pneumatiku **Pirelli**. **Poněkud** podhuštěnou. **Papula** podobná **papiňáku**. **Pořád** pouští páru, přičemž pronikavě piští. **Postavou** pak připomíná ponorku. **Pochopitelně** průměrem. **Pojednou** **papiňák** pískne. „**Přebal** **Patrika**, **příživníku**!“ **Petr** přeopatrně porozbaluje **Patrikovi** plenky. **Pěkně** podělanej, **příšernej** puch. **Pomalinku**, **polehounku**, **přizdvihne** **Patrikovi** **paty**, **povytáhne** **podělanou** **plínku**, **poutírá** **prdelku**, **popráší** **puďříkem**, **pak** **prckovi** poskytne **pěknou** **provoněnou** **pampersku**. **Pavla** přitom **polehává** **před** **plazmou**, **polykajíc** **pátou** **pizzu**. „**Přebaleno**“, **prohlašuje** **poslušně** **Petr**. „**Pozdě** **pozdě**, **Pét'ane**, **právě** **papám** **poslední**“. „**Praskni** **pikslo**“, **procedí** **Petr** **pod** **plnovous**. „**Prosím**“? – **pískne** **papiňák**. „**Povídám**, **papej** **papej** **Pavlíko**“. **Petr** **polkne** **pár** **pív**. **Později** **přidá** **pár** **panáků**. **Po** **přesně** **přepočítaném** **počtu** **panáků**, **připadá** **Pavla** **Petrovi** **pořád** **přitažlivá**. **Petr** **přisedá**, **Petr** **přisedá**, **Petr** **přisedá** **popáté**, **pak** **pohládí** **Pavlu** **po** **parovodním** **potrubí**, **promiňte** **pak** **pohládí** **Pavlu** **po** **paži**. **Pavla** **poodsedne**. **Počkej** **počkej** **počkej**, **přinášíš** **prachy**? „**Potřebuju** **prachy!**“ – **prudí**. „**Prachy**, **prachy**, **proč** **pořád** **potřebuješ** **prachy**“, **pindá** **Petr**. **Pro** **Patrika**. **Podívej**, **předej** **prachy**, **pak** **přidrží**m. **Podej** **párek**, **potřebuju** **papat**. **Petra** **přepadá** **poměrně** **příjemná** **představa**. **Připraví** **policejní** **pistoli**, **povolí** **pojistku**, **pak** **prásk**. **Projektíl** **proletí** **příkrývkou**, **Pavle** **přerazí** **páteř**, **pokračuje** **pohovkou**, **pak** **propíchne** **parkety**. **Poté** **představu** **polyká**, **předává**

¹³ Trzeba również mieć na uwadze to, jaka obowiązuje polskojęzyczna norma, jaka konwencja i jaki uzus językowy, oraz to, by tłumaczony tekst nie brzmiał zbyt groteskowo, chociaż zdajemy sobie sprawę z tego, że chodzi o tekst kabaretowy.

Pavle peníze. Pavla přidržuje. Pak přijde pondělí, pátek, pondělí, pátek, pořad pořad pryč. Petr pracuje, pochlastává, předává Pavle peníze, Pavla potom přidrží přesně podle předem připraveného postupu. Podělaná perspektiva. Pokračování příště? Proboha proč?

3. Wybrane różnice przekładoznawcze między czeskim tekstem wyjściowym i polskim tekstem docelowym

Na potrzeby niniejszego przekładu trzeba było zmieniać w całym opowiadaniu w większym lub mniejszym stopniu leksykę (w zależności od konkretnie zaistniałej sytuacji). Z jakimi trudnościami zetknęliśmy się, opiszę poniżej, na paru wybranych przykładach w skrócie (ze względu na ramy objętościowe artykułu).

1. W tekście oryginalnym, na przykład w drugim zdaniu, występuje potocznie ekspresywny leksem *pořízek*, który można przetłumaczyć na język polski jako ‘chłop z krzepą’¹⁴. Przekonujemy się, że z jednego czeskiego słowa otrzymaliśmy aż trzy polskojęzyczne wyrazy, przy czym nie została zachowana aliteracja (patrz rozpoczynające się słowa od liter: *ch+z+k*). Trzeba było więc odnaleźć w istniejącym zasobie słów jednowyrazową nazwę. Użyto w końcowej wersji uniwersalnego leksemu *potomek*. Brano pod uwagę również leksem z potocznie żartobliwym kwalifikatorem *paker*. Zastanawiano się także nad użyciem terminologii: *prometejski*, *pelen poweru* lub nad wyrazami niespełniającymi pełnej aliteracji: *pelen werwy*, *pelen życia*, *pelen energii*, *pelen temperamentu*, ale ich nie użyto.

2. Również w tym drugim analizowanym zdaniu po pierwszych trzech słowach, czyli po określeniu *pięciokilogramowy potomek Patryk*, chcieliśmy dookreślić dziecko Piotra i Pauliny, używając sprecyzowanego porównania, które świadczyłoby o tym, że ich *potomek* to naprawdę potężny syn, dlatego zgodnie ze współczesnymi polskimi realiami (częściowo zapożyczonymi ze środowiska sportowego) chcieliśmy użyć wtrącenie na tle metaforyczno-metonimicznego podobieństwa – *przydomek „przyszły Pudzian”* – ale tego alegorycznego porównania nie wykorzystano ze względu na rosnącą liczbę słów, której trzeba w niniejszym tłumaczeniu również pilnować i w miarę możliwości przestrzegać.

3. W języku czeskim wykorzystana jest większa liczba czasowników: *potřebuje přebalovat*, *přenášet*, *pochovat*, natomiast w polskim tłumaczeniu użyto innej konstrukcji gramatycznej¹⁵: *potrzebuje przewijania* (pieluch), *przenosze-*

¹⁴ J. SIATKOWSKI, M. BASAJ: *Česko-polský slovník*. Praha–Warszawa 1991, s. 543.

¹⁵ W języku polskim – zgodnie ze skonwencjonalizowaną normą językową – zastosowano następującą konstrukcję: *potrzebuje czego*, natomiast w języku czeskim – zgodnie z czeskojęzycznym uzusem – użyto konstrukcji: *potrzebuje co* (bezokolicznik).

nia, przytulania, pobujania, poniańczenia. Chcieliśmy jeszcze na końcu tego drugiego zdania dopisać cztery reasumujące kluczowe słowa (tzw. podstawowe pojęcia konceptualne): *potrzebuje prawdziwej, permanentnej pieczy*, ale z tego dodatkowo zaproponowanego uzupełnienia zrezygnowano, chociaż jednocześnie trzeba przyznać, że pojęciowo dobrze by się ono wkomponowało w tekst, nie naruszając struktury tekstologicznej.

4. W trzecim zdaniu w polskojęzycznym tłumaczeniu chciano wykorzystać dodatkowo sprecyzowane nazewnictwo, a konkretnie to, skąd Piotr wziął pieniądze na zakup większego, aż pięciopokojowego, mieszkania (tj. w pol. tłum.: *palacyku*): *przy pomocy parabanków* lub *przez parabanki* względnie *przez (pseudo)-piramidę pożyczającą podstępnie pieniądze*, ale ze względu na wydłużający się tekst musieliśmy z tego współcześnie używanego nazewnictwa¹⁶ – z którym często spotykamy się w środkach masowego przekazu – jednak zrezygnować.

5. Chcieliśmy także doprecyzować, że przywoływany w polskojęzycznym przekładzie *palacyk* (mieszkanie // lokal) kupił Piotr *przez pośrednika* // *przy pomocy pośrednika*, ale w końcowej fazie – po przeliczeniu słów – z tych (2 // 3) dodatkowych leksemów zrezygnowano; por. *Piotr posprzedawał przepiękne poddasze, pożyczył okazałą porcję pieniędzy, potem pozyskał (przez pośrednika) przestronny, pięciopokojowy palacyk (pomieszczenie)*. Ostatecznie polskojęzyczny tekst składa się z 13 słów (w czeskim tekście użyto 12 wyrazów).

6. Na potrzeby niniejszego przekładu w piątym zdaniu zmieniono trochę terminologię, a to przede wszystkim ze względu na zakorzenione konstrukcje leksykalno-gramatyczne, różniące dwa blisko typologicznie spokrewnione języki słowiańskie, jakimi są czeszczyzna i polszczyzna. W tym zdaniu trzeba było zastosować zabieg stylistyczny, zmieniający nazewnictwo wykonawcy czynności. Czeski wyraz *popelář* oznacza ‘osobę wywożącą śmieci’, czyli ‘śmieciarza’. Wprowadzono delikatną korektę, wykorzystując w tym konkretnym przypadku wyrazu *pomywacz*¹⁷. Przekonujemy się, że naprawdę niewielka korekta nazwy wykonawcy czynności nie rzutuje „znacząco” na treść opowiadania ani jego kontekst sytuacyjny, ani rażąco nie wpływa na formę, a w pełni umożliwia to, by można było zastosować wszystkie polskojęzyczne leksemy rozpoczynające się na literę „p” – tak ważne dla tego przekładu. Uważamy, że zmiana „śmieciarza” na „pomywacza” dla zwykłego użytkownika komunikacji językowej nie

¹⁶ Terminologia ta dotyczy szeroko pojętego języka biznesu i koncentruje się przede wszystkim na domenie z zakresu bankowości.

¹⁷ W polskojęzycznym przekładzie dałoby się naturalnie wykorzystać i inne profesje, takie jak: pedagog, psycholog, prawnik, pielęgniarz, prezenter, politolog, polityk, poseł, parlamentarzysta, projektant, poligraf, programista, prokurator, psychoterapeuta, pszczelarz, parkieciarz, płytkarz, przyrodnik, polonista, profesor, pisarz, poeta, publicysta, piosenkarz, pilot, przewoźnik, plastyk, pletwonurek, producent, prywatny przedsiębiorca, lecz chciano pokazać, że właśnie wymieniony *pomywacz* zarabia stosunkowo mało (por. utrwaloną frazę: pracować na zmywaku w Anglii). Pasowałyby tutaj jeszcze takie niskopłatne zawody jak: praktykant, pomocnik, parkingowy, portier, polerowacz, prasowacz, piekarz, pizzerman, pakowacz.

ma aż tak wielkiego znaczenia. W ten sposób w tym fragmencie piątego zdania został rozwiązany priorytetowy problem dotyczący zamierzonej pełnej aliteracji.

7. W szóstym zdaniu zastanawiano się nad następującą kwestią: jak właściwie przetłumaczyć czeski wyraz *pitomec*. Dosłownie oznacza on ‘głupca’, ‘durnia’, ‘bałwana’, ‘idiotę’, ‘cymbała’, ‘tępaka’, ‘tumana’. Chcieliśmy jednak dochować zasady tłumaczonej aliteracji, więc zaproponowaliśmy użycie „większej liczby” wyrazów, rozpoczynających się od litery „p”: *palant // prostak // pustak // pierdoła // pajac // pacan // popapraniec // pomyleniec // porąbaniec // patałach // patafian // platfus // przymuł // próżniak // półgłówek // półgłupek // przyglup // półwariat // psychiczny // psychol // paranoik // pokręcony // postrzelony // pomylony!* Wybrano z wielu możliwych przykładów jednak *palanta*, jako osobę ‘nieodpowiedzialną // niezbyt mądrą // mało inteligentną’, chociaż warto podkreślić, że niektóre z pozostałych określeń również dobrze by pasowały, zarówno pod względem językowym, stylistycznym, znaczeniowym, jak i z punktu widzenia pokazania stanu emocjonalnego czy wypowiedzi o nacechowaniu estetycznym.

8. W dziewiątym zdaniu w tekście czeskim znajdujemy przekaz o tym, że piersi Pauliny są wielkich rozmiarów. Porównywano je w języku czeskim dosłownie do dwudziestopięciocalowej¹⁸ (dwudziestopięciopalcowej) opony (pneumatyki) marki Pirelli. Chcąc zachować rozmiar 25 cali, próbowano użyć następującej konstrukcji, wykorzystując również funkcję matematyczną ($50:2=25$), por.: *powierzchnią przypominającą połowę pięćdziesięciopalcowego pierścienia producenta pneumatyk Pirelli*. W końcowej fazie tłumaczenia zastosowano jednak przekład, w którym wyprofilowane są piętnastocalowe opony (symbolizujące piersi): *potwornie porozciągane, podłużne piersi, powierzchnią przypominającą piętnastocalową¹⁹ pneumatykę producenta Pirelli*.

4. Czeska instrumentacja głoskowa w tekście wyjściowym

Następną kwestią, o której trzeba koniecznie wspomnieć podczas przeprowadzanej analizy, jest uwzględnienie zagadnień zastosowanej **instrumentacji głoskowej**²⁰ – przede wszystkim z punktu widzenia **frekwencywności**.

¹⁸ Taki zabieg jest możliwy, jeśli użyć wymienionych liczebników w konstrukcji: od tyłu, tak jak w języku niemieckim: 25 to *pěťadvacet* albo *dvacet pět*. W pierwszym wypadku liczebniki te pisane są razem, w drugim wypadku – osobno.

¹⁹ Piętnastocalowe opony (obrócze) są powszechnie w użyciu w przemyśle samochodowym – w branżach oponiarskiej i wulkanizatorskiej.

²⁰ Instrumentację głoskową z wykorzystanymi leksemami tekstu kabaretowego badamy w kategorii szeroko rozumianej „muzykalności”, uwzględniając przede wszystkim

Chodzi o pierwsze dwie litery każdego rozpatrywanego słowa lub o pierwszą sylabę (mogą być również trzy litery lub więcej). Przedstawione zostanie zestawienie z zakresu nie tylko **aliteracji**²¹, ale także **homofonii**, czyli jednorodności dźwięków językowych (por. określone liczby fonemów w czeskojęzycznym tekście). Ważnym elementem w kategorii zabiegu stylistycznego będzie wprowadzenie samogłoski (patrz: harmonia głoskowa) jako elementu sylabotwórczego w każdym wyrazie. Przekonamy się, że pewne głoski powtarzają się w niej z większą częstotliwością, inne zaś z mniejszą, a jeszcze inne ze znikomą. Prezentuje to poniższe zestawienie, gdzie w kwadratowych nawiasach pokazano, ile razy w analizowanym tekście występuje właśnie konkretnie przywołana instrumentacja głoskowa – która tworzy określony porządek w warstwie brzmieniowej prezentowanego opowiadania kabaretowego, a sporządzone przypisy zawierają dodatkowo ważne informacje uzupełniające dotyczące tautogramów:

PO/PÓ/POU [86]²² – **později, porodila; pořízek, potřebuje, pochovat, pořád, potřebuje, pozornost, podkroví, porci, pořídil, potrebovali, popeláře, policisty, podvečer, podřimování, potají, pozoruje, po, porodu, podlouhlá, poněkud, podhuštěnou, podobná, pořád, pouští, postavou, ponorku, pochopitelně, pojednou, porozbaluje, podělanej, pomalinku, polehounku, povytáhne, podělanou, potírá, popráší, poskytně, polehává, polykajíc, poslušně, pozdě, pozdě, poslední, pod, povídám, polkne, později, po, počtu, pořád, popáté, pohladí, po, potrubí, pohladí, po, poodsedne, počkej, počkej, počkej, potřebuju, pořád, potřebuješ, podívej, podej, potřebuju, poměrně, policijní, povolí, pojistku, pokračuje, pohovkou, poté, polyká, pondělí, pondělí, pořád, pořád, pochlastává, potom, podle, postupu, podělaná, pokračování;**

powtarzającą się warstwę brzmieniową jako ważną jednostkę jakości dźwiękowo-estetycznej.

²¹ W terminologii czeskiej wspomnianą aliterację określa się również pojęciem *náslovný rým*, por. D. PROKOP: *Kniha o Máchově Máji*. Praha 2010, s. 140; E. SVĚTLÍK: *Půvab poetiky...*, s. 26; S. ČMEJRKOVÁ: *Reklama v češtině...*, s. 59, a w czeskojęzycznych pracach z zakresu klasycznej poetyki oraz retoryki używa się czasami określenia *čelní rým* [dosł. rym czołowy]; por. S. ČMEJRKOVÁ: *Reklama v češtině...*, s. 67.

²² Po drobiazgowej analizie w całym czeskojęzycznym tekście (składającym się z 46 zdań, czyli 272 słów) stosunek proporcjonalności długich do krótkich czeskich głosek instrumentacyjnych **PO/PÓ** wynosi 86:0 na korzyść krótkich (w tym: *po-* plus następną sylabą rozpoczynającą się od spółgłoski [79] oraz samodzielny przyimek *po* plus następne słowo rozpoczynające się na „p” [4]), tj. [83]; a także samogłoski: *pó-* [0]; *pou-* [2]; *po-* (przedrostek *po-* plus czasownik rozpoczynający się od litery *o-* [1]). Zestawienie z trzecią literą po sylabie „po” wygląda następująco: *po(č)* [4]; *po(d)* [13]; *po(h)* [3]; *po(ch)* [3]; *po(j)* [2]; *po(k)* [2]; *po(l)* [7]; *po(m)* [2]; *po(n)* [4]; *po(p)* [3]; *po(r)* [4]; *po(ř)* [8]; *po(s)* [5]; *po(t)* [10]; *po(v)* [3]; *po(z)* [6].

PA/PÁ [53]²³ – Pavla, Patrika, Patrik, pak, pak, pátek, Pavlu, papula, papiňáku, páru, pak, papiňák, Patrika, Patrikovi, Patrikovi, paty, pak, pampersku, Pavla, pátou, papám, papiňák, papej, papej, Pavlíko, pár, pár, panáků, panáků, Pavla, pak, Pavlu, parovodním, pak, Pavlu, paži, Pavla, Patrika, pak, párek, papat, pak, Pavle, páteř, pak, parkety, Pavle, Pavla, pak, pátek, pátek, Pavle, Pavla;

PE/PĚ/PĚ [27]²⁴ – Petr, pětikilový, Petr, pěknou, pětipokoják, peníze, Pěťa, Petr, pěkně, pětadvacetipalcovou, Petr, pěkně, pěknou, Petr, Pěťane, Petr, Petr, Petrovi, Petr, Petr, Petr, Petr, Petra, peníze, Petr, peníze, perspektiva;

PI/PÍ [10]²⁵ – pitomec, Pirelli, piští pískne, pizzu, pikslo, pískne, piv, pindá, pistoli;

PU/PŮ [3]²⁶ – půjček, puch, pudříkem;

PY/PÝ [0]²⁷ – -;

PR(a/á/o/e/u/ů/ou) [40]²⁸ – prorokoval, precizně, prostě, prodal, prostoný, proto, praštil, práci, práci, pražského, protažená, prsa,

²³ Szczegółowy podział w tej grupie prezentuje się następująco. W większości odnotowanych przypadków zastosowano krótkie sylaby: *pa-* [44]; natomiast długich sylab *pá-* jest [9]. Zestawienie z trzecią literą po sylabie krótkiej „pa” wygląda następująco: *pa(k)* [10]; *pa(m)* [1]; *pa(n)* [2]; *pa(p)* [8]; *pa(r)* [2]; *pa(t)* [7]; *pa(v)* [13]; *pa(ž)* [1]; oraz trzecia litera po sylabie długiej „pá” prezentuje się następująco: *pá(r)* [4]; *pá(t)* [5].

²⁴ Bardziej precyzyjny podział wygląda następująco, por. *pe-* [18]; *pě-* [7]. W tym konkretnym przypadku mamy do czynienia ze stosunkiem proporcjonalności „twardych” głosek instrumentacyjnych do „miękkich”. Natomiast trzeba zaznaczyć, że w tym przywoływanym fragmencie mamy również do czynienia ze stosunkiem proporcjonalności „krótkich” głosek instrumentacyjnych do „długich”, por. krótkich *pe-*, jak zaznaczono w poprzednim zdaniu, jest [18], natomiast długich *pé-* [2]. Szczegółowy podział z trzecią literą po pierwszej sylabie przedstawia się następująco: krótkie *pe(n)* [3]; *pe(r)* [1]; *pe(t)* [14]; długie *pé(t’)* [2]; zmiękczenia *pě(k)* [4]; *pě(t)* [3].

²⁵ W zdecydowanej większości zastosowanych wyrazów mamy do czynienia z krótkim miękkim *pi-* [8]; natomiast z długim miękkim *pi-* odnotowano mniej nazw [2]. Po sylabie długiej „pi” trzecią literą jest: *pi(s)* [2], natomiast trzecią literą po sylabie krótkiej „pi” są: *pi(k)* [1]; *pi(n)* [1]; *pi(r)* [1]; *pi(s)* [1]; *pi(š)* [1]; *pi(t)* [1]; *pi(v)* [1]; *pi(z)* [1].

²⁶ Tutaj podział prezentuje się następująco: krótkie *pu-* [2]; oraz długie krążkowane *pů-* [1], tj. *pu(ch)* [1]; *pu(d)* [1]; *pů(j)* [1].

²⁷ W tej grupie nie występuje ani twarda krótka głoska instrumentacyjna *py-* [0], ani twarda długa głoska instrumentacyjna *pý-* [0].

²⁸ W tej grupie dokładniejszy podział sylab instrumentacyjnych przedstawia się następująco: *pr-* [3], tj. {*pr(c)* [1]; *pr(d)* [1]; *pr(s)* [1]}; a także *pra-* [11] + *prá-* [3]; *pro-* [19]; *pre-* [1]; *pru-* [1] + *prů-* [1]; *pry-* [1] oraz zero przykładu z dyftongiem *-ou*: *prou-* [0]. Szczegółowy podział pokazuje, że po sylabie (najczęściej trzyliterowej), czwarta litera rozpoczyna się od: *pra(c)* [2]; *pra(ch)* [6]; *pra(s)* [1]; *pra(š)* [1]; *pra(ž)* [1]; natomiast w przypadku fonetycznie długiej sy-

pronikavě, průměrem, prdelku, prckovi, provoněnou, prohlašuje, právě, praskni, procedí, prosím, promiňte, prachy, prachy, prudí, prachy, prachy, proč, prachy, pro, prachy, prásk, projektil, proletí, propíchne, pryč, pracuje, proboha, proč;

PŘ(i/i/e) [47]²⁹ – přebalovat, přenášet, přepychové, přidal, přijal, předstírá, přitom, přibrala, příšerně, přes, přičemž, připomíná, přebal, příživníku, přeopatrně, příšernej, přízdvihne, přitom, před, přebaleno, přidá, přesně, přepočítaném, připadá, přitažlivá, přisedá, přisedá, přisedá, přinášíš, předej, přidržím, přepadá, příjemná, představa, připraví, příkrývkou, přerazí, představu, předává, přidržuje, přijde, předává, přidrží, přesně, předem, připraveného, příště;

PL(e/a/í/n) [5]³⁰ – plandají, plenky, plínku, plazmou, plnovous;

PN(e) [1] – pneumatiku.

5. Czeskie najliczniej występujące części mowy (wykaz ilościowo-procentowy)

Kolejnym zagadnieniem było zidentyfikowanie, a następnie obliczenie, jaka klasa części mowy w zaprezentowanym „pełnym” czeskojęzycznym tekście aliteracyjnym – czyli w 46 zdaniach (składających się z 272 wyrazów) – występuje najliczniej. Wynik przedstawia się następująco:

laby w zapisie graficznym *prá-* sytuacja przedstawia się następująco: *prá(c)* [1]; *prá(s)* [1]; *prá(v)* [1]. W najdłuższej grupie *pro-* [19] sytuacja wyklarowała się następująco: *pro(b)* [1]; *pro(c)* [1]; *pro(č)* [2]; *pro(d)* [1]; *pro(h)* [1]; *pro(j)* [1]; *pro(l)* [1]; *pro(m)* [1]; *pro(n)* [1]; *pro(p)* [1]; *pro(r)* [1]; *pro(s)* [3]; *pro(t)* [2]; *pro(v)* [1]; *pro(0 zero – tylko jedna sylaba // jedno słowo)* [1]. Dla grupy *pre-* mamy jeden przykład *pre(c)* [1], podobnie jak dla krótkiej sylaby z grupy *pru-* tj. *pru(d)* [1], jak i dla długiej sylaby *prů-*, por. *prů(m)* [1] oraz dla grupy *pry-*, patrz jednosylabowy wyraz *pry(č)* [1].

²⁹ Por. analogicznie szczegółowy podział sylab instrumentacyjny: (krótkie) *při-* [22] + (długie) *při-* [5] oraz *pře-* [20]. Ponownie drobiazgowy podział pokazuje, że po sylabie (najczęściej trzyliterowej *při-//při//pře*) czwarta litera rozpoczyna się od: *pře(b)* [3]; *pře(d)* [8]; *pře(n)* [1]; *pře(o)* [1]; *pře(p)* [3]; *pře(r)* [1]; *pře(s)* [3]; oraz *při(b)* [1]; *při(č)* [1]; *při(d)* [5]; *při(j)* [2]; *při(k)* [1]; *při(n)* [1]; *při(p)* [4]; *při(s)* [3]; *při(t)* [3]; *při(z)* [1], a także długie: *při(j)* [1]; *při(š)* [3]; *při(ž)* [1].

³⁰ Por. występujące w tej grupie sylaby instrumentacyjne: *pln-* [1]; *pla-* [2]; *plá-* [0]; *ple-* [1]; *plí-* [1].

- pierwsze miejsce zajmują rzeczowniki [czes. *podstatná jména – substantivum*], których jest (106), co stanowi 38,97%;
- następnie czasowniki [czes. *slovesa – verbum*] (78), co czyni 28,68%;
- później przysłówki [czes. *příslovce – adverbium*] (49), co daje 18,01%;
- dalej przymiotniki [czes. *přídavná jména – adjektivum*] (21), tj. 7,72%;
- w dalszej kolejności przyimki [czes. *předložky – praepositio*] (9), tj. 3,31%;
- potem uplasowały się liczebniki [czes. *číslovky – numeralis*] (6), tj. 2,21%;
- na samym końcu są wykrzykniki [czes. *cítoslovce – interiectio*] (2), tj. 0,73%;
- oraz partykuła [czes. *částice – partikule*] (1), tj. 0,37%.

6. Polskie tłumaczenie tekstu aliteracyjnego

W dalszej części niniejszych rozważań przekładoznawczych przysłała pora na przedstawienie polskojęzycznego tekstu:

Ponowne perypetie

Piotr prorokował precyzyjnie, później Paulina porodziła Patryka. Pięciokilogramowy potomek Patryk potrzebuje przewijania, przytulania, ponianczenia, po prostu potrzebuje pilnowania. Piotr posprzedawał przepiękne poddasze, pożyczył okazałą porcję pieniędzy, potem pozyskał przestronny, pięciopokojowy pałacyk. Potrzebowali pieniędzy. Przeto Piotr porzucił pracę pomywacza, potem przyjął posadę praskiego policjanta. Pałant. Piątek popołudnie, Piotr pozoruje pochrapywanie, potajemnie podpatrując Paulinę. Po porodzie porządnie przytyła. Potwornie porozciągane, podłużne piersi, przypominają powierzchnią piętnastopalcową pneumatykę producenta Pirelli. Podpompowaną powietrzem. Pysk podobny parowarowi. Permanentnie puszcza parę, przenikliwie piszczy. Postawą Paulina przypomina potężny podwodny pancernik. Ponadprzeciętnej pojemności. Przypadkowo parowar pisknie. „Przewiń Patryka, pasožycie”! Piotr przewija Patrykowi pobrudzoną pieluszkę. Potworne powonienie przeszywa pokój. Powolutku Piotr podniesie Patrykowi pięty, pozejmuje pobrudzoną pieluszkę, powyciera pupcię, posypie pudrem, poda pachnącego pampersa. Paulina poleguje przed plazmą, pochłaniając piątą pizzę. „Przewinięty” – powiadamia posłusznie Piotr. Przeszkadzasz, powiesz później Piotrusiu, podjadam przedostatnią porcję pizzy. „Pęknij prukwo” – precedza półszepsem podenerwowany Piotr. „Proszę”? – piszczy parowar. „Powiedziałem papusiaj, Paulinko”. Piotr połknie parę piw. Potem poprawi połówką przepalanki. Po precyzyjnie przeliczonych piwach Piotr permanentnie postrzega ponętą postać Pauliny. Piotr przysiada, Piotr przysiada ponownie przy Paulinie, po piątę

próbie przybliżenia pogłodzi Paulę po parowodnej piszczalce, przepraszam pogłaszcze Paulinę po przedramieniu. Paulina przerwie Piotrowi. „Poczekaj, przynosisz pieniądze?” „Prędko potrzebuję pieniędzy!” Pieniądze, pieniądze, permanentnie potrzebujesz pieniędzy. Patryk potrzebuje. „Posłuchaj, przekaż pokornie pieniądze, potem pobaraszkujemy. Przynieś parówkę, potrzebuję pojeść pełnowartościowej potrawy”. Piotra przesywa przyjemne przewidzenie. Przygotowuje pistolet policyjny, popuszcza przycisk, później paf. Pocisk prze-latuje przez pierzynę, przesywa potylicę Pauliny, przebije pryczę, potem przedziurawi parkiet. Później przewidzenie przepada, Piotr przekazuje Paulinie pieniądze. Partnerzy powabnie pobaraszkują. Później periodycznie przychodzi poniedziałek, piątek, poniedziałek, piątek. Piotr pracuje, popija, przekazuje Paulinie pieniądze, Paulina postępuje podług poprzednio przygotowanego planu. Poniekąd przymulająca perspektywa. Powinna przyszłość pokazać prawdę? Pewnie.

7. Polska instrumentacja głoskowa w tekście docelowym

Koncentrując się tym razem na tekście polskim (tzw. docelowym), można się dowiedzieć, w jaki sposób w tłumaczeniu – w 46 zdaniach [1–46], tj. 272 słowach – zastosowano **instrumentację głoskową**³¹. Dokładnie prezentuje to poniższe zestawienie:

PO [100]³² – porodziła, potomek, potrzebuje, poniańczenia, po, potrzebuje, posprzedawał, poddasze, pożyczyl pokażną porcję, potem, pozyskał, potrzebowali, porzucił, pomywacza, potem, posadę, policjanta, popołudnie, pozoruje, pochrapywanie, potajemnie, podpatrując, po, porodzie, porządnie, potwornie, porozciągane, podłużne, powierzchnią, podpompowaną, po-

³¹ Opisywana aliteracja, co podkreśla D. PROKOP (*Kniha o Máchově...*, s. 140), należy nie tylko do instrumentacji głoskowej, ale także do dźwiękowo estetycznych środków. Może zatem stanowić źródło znaczeń humorystycznych, nastrojowych, uczuciowych i innych, włącznie z onomatopiecznymi aspektami.

³² Dla tej grupy postaramy się sporządzić szczegółowe zestawienie konkretnie sprecyzowanych grup instrumentacyjnych, czyli wskazać, jaka po zastosowanej sylabie „po” będzie występować „trzecia litera”, por.: *po+(l)* zero – samodzielny przyimek składający się wyłącznie z dwóch liter [6]; oraz *po+(b)* [4]; *po+(c)* [2]; *po+(d)* [11]; *po+(g)* [2]; *po+(ch)* [2]; *po+(j)* [2]; *po+(k)* [4]; *po+(l)* [3]; *po+(l)* [2]; *po+(m)* [1]; *po+(n)* [7]; *po+(p)* [5]; *po+(r)* [7]; *po+(s)* [9]; *po+(t)* [19]; *po+(w)* [10]; *po+(z)* [3]; *po+(ž)* [1].

wietrzem, podobny, postawą, potężny, podwodny, ponadprzeciętnej, pojemności, pobrudzoną, potworne, powonienie, pokój, powolutku, podniesie, pozdejmuje, pobrudzoną, powyciera, posypie, poda, poleguje, pochłaniając, powiadamia, posłusznie, powiesz, podjadam, porcję, podenerwowany, powiedziałem, połknie, potem, poprawi, połówką, po, postrzega, ponętą, postać, ponownie, po, pogłodzi, po, pogłaszcze, po, poczekaj, potrzebuję, potrzebujesz, potrzebuje, posłuchaj, pokornie, potem, pobaraszkuje, potrzebuję, pojeść, potrawy, policyjny, popuszcza, pocisk, potylicę, potem, powabnie, pobaraszkuje, poniedziałek, poniedziałek, popija, postępuje, podług, poprzednio, poniekąd, powinna, pokazać;

PI(ę/a/o/e/spółgłoski) [51]³³ – Piotr, pięciokilogramowy, pilnowania, Piotr, pieniądze, pięciopokojowy, pieniądze, Piotr, piątek, Piotr, piersi, piętnastopalcową, Pirelli, piszczy, pisknie, Piotr, pieluszkę, Piotr, pięty, pieluszkę, piątą, pizzę, Piotr, Piotrusiu, pizzy, Piotr, piszczy, Piotr, piw, piwach, Piotr, Piotr, Piotr, piątej, piszczałce, Piotrowi, pieniądze, pieniądze, pieniądze, pieniądze, pieniądze, Piotra, pistolet, pierzynę, Piotr, pieniądze, piątek, piątek, Piotr, pieniądze;

PA [37]³⁴ – Paulina, Patryka, Patryk, pałacyk, palant, Paulinę, parowarowi, parę, Paulina, pancernik, parowar, Patryka, pasożyacie, Patrykowi, Patrykowi, pachnącego, pampersa, Paulina, parowar, papusią, Paulinko, parę, Pauliny, Paulinie, Paulę, parowodnej, Paulinę, Paulina, Patryk, parówkę, paf, Pauliny, parkiet, Paulinie, partnerzy, Paulinie, Paulina;

PE/PEŃ [8]³⁵ – permanentnie, pęknij, permanentnie, permanentnie, pełnowartościowej, periodycznie, perspektywa, pewnie;

³³ W 46 zdaniach (w kolejności w tekście od 1 do 46 – tj. całe opowiadanie, które zostało poddane drobiazgowej analizie), stosunek proporcjonalności sylab w tej grupie wynosi: *pi*-(+spółgłoska: *l/r/s/sz/w/z*) [11]; oraz *pie*- [4]; *pią*- [5]; *pio*- [17]; *pie*- [14].

³⁴ I dla tej grupy zostanie sporządzony szczegółowy wykaz konkretnie sprecyzowanych grup instrumentacyjnych, czyli jaka po sylabie „pa” będzie występować „trzecia litera”, por.: *pa*+(*f*) [1]; *pa*+(*ch*) [1]; *pa*+(*l*) [1]; *pa*+(*ł*) [1]; *pa*+(*m*) [1]; *pa*+(*n*) [1]; *pa*+(*p*) [1]; *pa*+(*r*) [9]; *pa*+(*s*) [1]; *pa*+(*t*) [6]; *pa*+(*u*) [14].

³⁵ W tym zestawieniu polskich nosowych głosek jest zdecydowanie mniej niż nienosowych. W 46 zdaniach [1–46] sytuacja wygląda następująco: *pe*- [7]; *pę*- [1]. Jeżeli uwzględnimy trzecią literę w zaprezentowanych wyrazach, to sytuacja przedstawi się następująco: *pę*(*k*) [1]; *pe*(*r*) [5]; *pe*(*t*) [1]; *pe*(*w*) [1].

PÓ(ź/l) [6]³⁶ – później, później, późszepem, później, później, później;

PU(d/p/sz) [3]³⁷ – puszcza, pupcię, pudrem;

PY [1]³⁸ – pysk;

PR(a/o/ó/e/ę/u/y/zy/ze) [63]³⁹ – prorokował, precyzyjnie, przewijania, przytulania, prostu, przepiękne, przestronny, przeto, pracę, przyjął, praskiego, przytyła, przypominają, producenta, przenikliwie, przypomina, przypadkowo, przewiń, przewija, przeszywa, przed, przewinięty, przeszkadzasz, przedostatnią, prukwo, precedza, proszę, przepalanki, precyzyjnie, przeliczonych, przysiada, przysiada, przy, próbie, przybliżenia, przepraszam, przedramieniu, przerwie, przynosisz, prędko, przekaż, przynieś, przeszywa, przyjemne, przewidzenie, przygotowuje, przycisk, przelatuje, przez, przeszywa, przebi-je, prycz, przedziurawi, przewidzenie, przepada, przekazuje, przychodzi, pracuje, przekazuje, przygotowanego, przymulająca, przyszłość, prawdę;

PL(a) [2]⁴⁰ – plazmą, planu;

PN(e) [1]⁴¹ pneumatykę.

8. Polskie najliczniej występujące części mowy (wykaz ilościowo-procentowy)

W zaprezentowanych 46 zdaniach [1–46], spełniających wymagania **tautogramu**, czyli „pełnej” polskojęzycznej aliteracji, które składają się z 272 wyrazów, najliczniejszą klasą odnotowanych części mowy są:

³⁶ Por. *póz-* [5]; *pól-* [1].

³⁷ Por. *pu(d)* [1]; *pu(p)* [1]; *pu(sz)* [1].

³⁸ Chodzi o jednosylabowy wyraz *pysk*, składający się z czterech liter.

³⁹ W 46 zdaniach [1–46] sytuacja dotycząca instrumentacji głoskowej dla tej grupy przedstawia się następująco: *pra-* [4]; *pro-* [4]; *pró-* [1]; *pre-* [2]; *prę-* [1]; *pru-* [1]; *pry-* [1]; *przy-* [19]; *prze-* [30].

⁴⁰ W tej grupie instrumentacja głoskowa prezentuje się tylko dla: *pla-* [2].

⁴¹ Jedyńy wyraz w tekście, który reprezentuje grupę instrumentacyjną *pn(e)*. Wyraz składa się z pięciu sylab: *pne-u-ma-ty-kę*.

- na pierwszym miejscu – rzeczowniki [*substantivum*], których jest 121, co stanowi 44,48%;
- na drugim miejscu – czasowniki [*verbum*] (74), co czyni 27,21%;
- następnie – przysłówki [*adverbium*] (32), co daje 11,76%;
- dalej – przymiotniki [*adjektivum*] (26), co czyni 9,56%;
- w dalszej kolejności – przyimki [*praepositio*] (10), co stanowi 3,68%;
- później liczebniki [*numeralis*] (6), co w przeliczeniu czyni 2,21%;
- potem wykrzykniki [*interiectio*] (2), co stanowi 0,73%.
- a na końcu – spójniki [*coniunctio*] (1), co daje 0,37%.

9. Różnice ilościowe w zdaniach pod względem leksyki w procesie traduktologicznym

Różnice pomiędzy pierwotnym czeskim tekstem i polskim przekładem, które dotyczą części mowy, są nieznaczne w odniesieniu i do ilości, i do kolejności. W dalszej części analizy zostanie podana kolejność (od pierwszego do ósmego miejsca) oraz określona różnica ilościowa (podana w okrągłych nawiasach) czeskich i polskich najczęściej zastosowanych części mowy: rzeczowniki (106:121), czasowniki (78:74), przysłówki (49:32), przymiotniki (21:26), przyimki (9:10), liczebniki (6:6), wykrzykniki (2:2). Widoczną różnicę zauważamy tylko w partykułach (1:0) i spójnikach (0:1).

Warto także zwrócić uwagę na fakt, jak w poszczególnych zdaniach (głównie polskojęzycznego przekładu) kształtowała się liczba wykorzystanych słów w procesie translacyjnym. Różnice zostały odnotowane w 24 zdaniach (patrz nr 3; 7; 9; 12; 13; 19; 20; 22; 25; 29; 30; 31; 33; 35; 36; 37; 39; 40; 41; 42; 43; 44; 45; 46 – por. tabelę 1 – wytłuszczone liczbami⁴²), ale to jednak wcale nie ma wpływu na całkowitą liczbę słów, ponieważ po podliczeniu (ww. polskich i czeskich leksemów) wynik będzie jednakowy⁴³.

⁴² Pojedyncze podkreślenia wskazują, że w polskim przekładzie zastosowano mniejszą liczbę leksemów w stosunku do czeskiego tekstu, natomiast podwójne podkreślenia świadczą o odwrotnej sytuacji, takiej mianowicie, że w polskojęzycznym tłumaczeniu użyto większej liczby słów.

⁴³ Został więc spełniony jeden z warunków dotyczących liczby słów w przekładanym tekście, który w swoich założeniach zmierzał do różnicy oscylującej w granicy poniżej 5%. W tym wypadku (por. cały tekst, czyli 46 zdań) możemy śmiało stwierdzić, że **dysproporcji nie ma**. Rysuje się ona na poziomie 0,00%, czyli w polskim i czeskim tekście **jest zgodna liczba słów**, która wynosi 272 leksemów. Udało się zrealizować wcześniej ustalone, „trudne” założenia, które dotyczyły tłumaczenia elementów „pełnego” tekstu aliteracyjnego. Stawiane warunki przekładu tautogramicznego zostały spełnione, a przekład dokonany.

Tabela 1

Porównanie liczby słów: tekst oryginalny / przekład

Zdanie tekstu	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	Razem słów
czeski	7	11	12	2	10	1	9	4	9	2	3	6	4	2	3	3	5	4	18	8	4	6	6	139
polski	7	11	<u>13</u>	2	10	1	<u>8</u>	4	<u>10</u>	2	3	<u>5</u>	<u>6</u>	2	3	3	5	4	<u>15</u>	<u>7</u>	4	<u>8</u>	6	139

Zdanie tekstu	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	Razem słów
czeski	3	4	4	4	10	19	2	5	3	8	2	5	4	5	7	11	6	2	9	14	2	2	2	133
polski	3	<u>3</u>	4	4	10	<u>21</u>	<u>3</u>	<u>3</u>	3	<u>5</u>	2	<u>6</u>	<u>6</u>	<u>4</u>	7	<u>12</u>	<u>7</u>	<u>3</u>	<u>7</u>	<u>12</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>1</u>	133

10. Zakończenie i wnioski

Zarówno w tekście czeskojęzycznym (wyjściowym), jak i w tekście polskojęzycznego przekładu (docelowym) zaobserwowano następujące funkcje, które zgodnie z cechami szeroko pojmowanej eufonii (przede wszystkim zastosowanej aliteracji, ale i odnotowanej harmonii głoskowej, onomatopei i segmentacji tekstu) pozwalają na:

- nadawanie wypowiedzi szczególnych walorów brzmieniowych;
- uwypuklenie danego fragmentu tekstu;
- uzyskanie instrumentacji głoskowej;
- sugerowanie związku semantycznego;
- wywołanie nowych skojarzeń;
- ustanowienie dodatkowego waloru estetycznego;
- częściowe zmienianie niektórych kluczowych leksemów, bez wychodzenia jednak poza ich domenę semantyczną;
- podkreślenie dwuznaczności niektórych wyrazów;
- uwydatnienie pewnych fragmentów analizowanego tekstu;
- ukazanie gry słów;
- uwypuklenie więzi znaczeniowych między upodobnionymi brzmieniowo leksemami i wyodrębnionymi słowami;
- nagromadzenie powtórzeń w przestrzeni tekstu;
- zestrojenie z instrumentacją wewnątrzjęzykową;
- przejawianie się strategii formy fonicznej;
- nadanie słowom wyszukanego kształtu językowo-brzmieniowego;

- ingerowanie (zwłaszcza w przekładzie) w znaczeniową konstrukcję dzieła;
- zorganizowanie fonicznej warstwy wypowiedzi;
- wskazanie wysokiego stopnia opanowania tworzywa językowego;
- wyeksponowanie zabawy poetyckiej i opisu sztuki;
- odczuwanie obecności żartu językowego;
- pełnienie w obrębie utworu ważnej funkcji instrumentacyjnej poprzez podkreślenie brzmieniowej barwy wypowiedzi;
- odgrywanie semantycznej roli poprzez uwydatnianie więzi znaczeniowych między współbrzmiącymi słowami;
- ukazanie określonej formy w postaci nieustabilizowanej jako dorywczy efekt instrumentacyjny i semantyczny;
- realizowanie kuriozalnej twórczości literackiej z elementami tłumaczenia tautogramicznego.

Dodatkowo w tłumaczonym tekście dało się zauważyć, że mieliśmy do czynienia nie tylko z nowatorskim rozwiązaniem kompozycyjnym, ale i z próbą scalania języka funkcjonującego w pewnych grupach społecznych, w których zaobserwowano częściową kulturowo-społeczną przemianę rzeczywistości. Nie bez znaczenia w takich konkretnie zaprezentowanych rodzajach tłumaczenia (tekstach kabaretowych) jest to, że ważną rolę odgrywają estetyczne i społeczne działania, które są adaptowane na grunt rodzimej kultury języka tłumaczonego tekstu. Na podstawie konfrontatywnego porównania czeskojęzycznego tekstu aliteracyjnego pt. *Podruhé* i jego polskojęzycznego przekładu (zwłaszcza z punktu widzenia leksyki) da się w niektórych fragmentach zaobserwować pewne innowacyjne⁴⁴ strategie translatorskie. Chociaż zaproponowane leksemy częściowo się zmieniają, to semantyka oraz zakładany efekt artystyczno-literacki, polegający przede wszystkim na tekstologii tautogramicznej, nie zostaje naruszony.

Wykaz skrótów

- ČES – *Český etymologický slovník* (2001)
NASCS – *Nový akademický slovník cizích slov A–Ž* (2007)
SSČ – *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (2005)
STL – *Slovník terminów literackich* (1988)

---

⁴⁴ Mogliśmy się przekonać, że proces przekładu (w naszym przypadku tekst aliteracyjny) bywa niezwykle skomplikowany, o nieprzewidywanej *a priori* liczbie determinujących go czynników; por. K. LIPIŃSKI: *Vademecum tłumacza*. Kraków 2006, s. 175.

Любомир Хампл

**Причудливый художественный текст,
то есть аллитерация во второй раз
– сравнение польского перевода с чешским оригиналом**

Резюме

В статье анализируется комический художественный текст, адресованный широкому кругу лиц. Автор пытается доказать, что переводчик может справиться с любым текстом, даже особенно сложным с грамматической, стилистической, символической и семантической точек зрения. В предложенном тексте перевода рассматривается не только инновационное композиционное решение, но и стремление объединить языки разных социальных групп, в которых отражается несколько иное видение действительности. Отмечается, что в переводах произведений такого типа (в данном случае – текстов кабаре) важную роль играют эстетические и социальные факторы, влияющие на адаптацию исходного текста к принимающей культуре. В польском переводе наблюдается тенденция к сохранению того же эффекта, который в чешском тексте создан благодаря приёму аллитерации.

Ключевые слова: художественный эффект, перевод, синонимичность и лексическая близость, культурные реалии, аллитерация, чешский язык, польский язык

Lubomír Hampl

**A bizarre literary text
or aliteration for the second time
– a comparison of the Polish translation with the Czech original**

Summary

A utility text has been selected for this analysis, serving a wide range of recipients. I would like to prove that a “good” translator can deal with any intricate or complicated text, especially in terms of language (grammatical, stylistic, symbolic, semantic and pragmatic), which is the subject of the translation process.

In the translated text, we will not only deal with an innovative compositional solution, but also with an attempt to merge the language functioning in certain social groups in which a partial cultural and social transformation of reality has been observed. It is not without significance in such precisely presented types of translation (analyzed cabaret texts) that aesthetic and social activities play an important role, which are adapted to the native culture of the language of the translated text. Due to the fact that the presented Czech-language text was not previously translated into Polish, we can observe some innovative translating strategies implemented by the translator, while retaining the assumed artistic effect of alliteration.

Key words: literary and artistic effect, translation, synonymy and lexical closeness, cultural realities, alliteration, Czech and Polish